

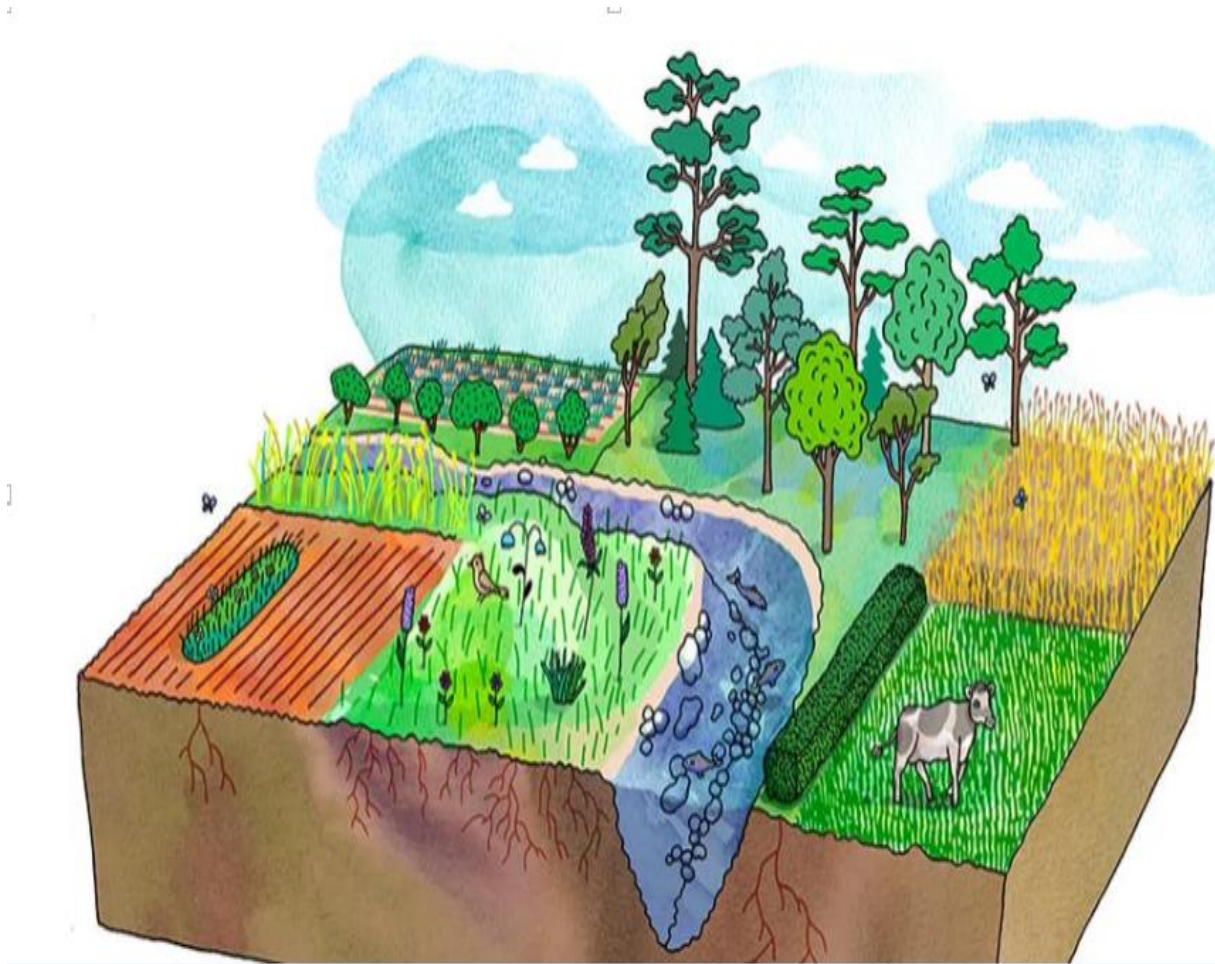
Република България

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

НАРЪЧНИК

за практическо приложение на условията за поддържане на
земята в добро земеделско и екологично състояние в
България

СОФИЯ

2023 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

1.1. Цел на наръчника.....	3
1.2. Правна рамка	3
1.3. Обхват	3
1.4. Заинтересовани бенефициери	4
1.5. Контрол.....	5
1.6. Санкции.....	5

2. СТАНДАРТИ ЗА ДОБРО ЗЕМЕДЕЛСКО И ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ НА ЗЕМЯТА

ДЗЕС 1: Поддържане на съотношението на постоянно затревените площи към земеделската площ на национално ниво и на ниво стопанство.....	6
ДЗЕС 2: Опазване на влажните зони и торфищата	8
ДЗЕС 3: Забрана за изгаряне на стърнища от полски култури	9
ДЗЕС 4: Изграждане (поддържане) на буферни ивици по протежението на водни обекти.....	11
ДЗЕС 5: Управление на обработката на почвата, намаляване на риска от деградация на почвата и ерозия, включително отчитане на степента на наклона.....	16
ДЗЕС 6: Поддържане на минимална почвена покривка през периоди и на площи, които са най-чувствителни	21
ДЗЕС 7: Сеитбооборот (ротация) на културите върху обработваема земя, с изключение на култури, отглеждани под вода	33
ДЗЕС 8: Минимален дял от обработваемата земя, предназначен за непроизводствени нужди и обекти; запазване на особеностите на ландшафта и забрана за рязане на живи плетове и дървета през размножителния период и през периода на отглеждане на птиците върху цялата земеделска площ	37
ДЗЕС 9: Забрана за преобразуване или разораване на постоянно затревени площи, определени като екологично чувствителни в зоните НАТУРА 2000.....	49

ПРИЛОЖЕНИЯ И ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ.....	50
---	----

1. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

1.1. Цел на наръчника

Наръчникът за практическото приложение на стандартите за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние (наричан за кратко „наръчник“) е предназначен за земеделските стопани, за да ги насочва в тяхната ежедневна работа. Същият може да се ползва и от специалисти в системата от земеделието при консултиране на стопаните.

Земеделските стопани се задължават да поддържат земята в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС), за да получат подпомагане в пълен размер по различните видове интервенции, включени в Стратегическия план на България за развитие на земеделието и селските райони в периода 2023-2027 година.

1.2. Правна рамка

Наръчникът съдържа девет стандарта, както и допълнителни препоръки за тяхното спазване, основаващи се на изискванията на Европейското законодателство (Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 година за установяване на правила за подпомагане за стратегическите планове, които трябва да бъдат изготвени от държавите членки по линия на общата селскостопанска политика (стратегически планове по ОСП) и финансирани от Европейския фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ) и от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), и за отмяна на регламенти (ЕС) № 1305/2013 и (ЕС) № 1307/2013) и изброени в приложение III от същия регламент. Те са неразделна част от Стратегическия план на България за развитие на земеделието и селските райони в периода 2023-2027 година.

Стандартите отчитат в по-висока степен екологичните и климатичните предизвикателства и новата екологична архитектура на ОСП, като по този начин демонстрират по-високи амбиции по отношение на околната среда и климата.

1.3. Обхват

ДЗЕС са част от системата за предварителни условия (чл.12 от Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 година), която има за цел да допринесе за развиването на устойчиво селско стопанство чрез по-добра осведоменост на бенефициерите относно необходимостта от зачитане на тези стандарти. Предварителните условия са неразделна част от екологичната архитектура на ОСП, като част от базовите параметри за по-амбициозни ангажименти в областта на околната среда и климата.

От 01 януари 2023 г. в България стандартите за ДЗЕС се определят и прилагат със заповед на Министъра на земеделието, която е публикувана на

интернет страницата на Министерство на земеделието и храните - <https://www.mzh.government.bg/bg/sektori/rastenievadstvo/dobri-zemedelski-i-ekologichni-usloviya/>

1.4.Заинтересовани бенефициери

Земеделските стопани и другите бенефициери, които получават директни плащания по глава II (всички видове интервенции под формата на директни плащания) или годишни плащания съгласно членове 70, 71 и 72 (интервенции в областта на развитие на селските райони) от Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 година, подлежат на административна санкция, ако не отговарят на законоустановените изисквания за управление съгласно правото на Съюза и стандартите за ДЗЕС, установени в стратегическия план по ОСП, както са изброени в приложение III.

Интервенции под формата на директни плащания (чл. 16 от Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 година)

1. Необвързани с производството директни плащания:

- а) основното подпомагане на доходите за устойчивост;
- б) допълнителното преразпределително подпомагане на доходите за устойчивост;
- в) допълнителното подпомагане на доходите за млади земеделски стопани;
- г) схемите за климата, околната среда и хуманното отношение към животните (еко-схеми)

2. Обвързани с производството директни плащания:

- а) обвързаното с производството подпомагане на доходите;
- б) специалното плащане за културата памук.

Интервенции в областта на развитието на селските райони (чл. 70, 71 и 72 от Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 година)

Плащания или подпомагане по отношение на:

- а) поети задължения в областта на околната среда и климата и други задължения в областта на управлението;
- б) природни или други специфични за района ограничения;
- в) специфични за района неблагоприятни аспекти, произтичащи от някои задължителни изисквания

Националните стандарти за добро земеделско и екологично състояние на земята не отменят задълженията на собствениците или ползвателите на земеделски земи по Закона за опазване на земеделските земи, Закона за

собствеността и ползването на земеделските земи и други нормативни актове.

1.5.Контрол

Държавен фонд „Земеделие“ - Разплащателна агенция (ДФЗ-РА) е контролиращ орган и извършва плащания по подадени заявления от земеделските стопани, кандидатстващи за подпомагане. Използването по предназначение на заявените площи и тяхното поддържане в добро земеделско и екологично състояние се установява чрез проверки от Техническият инспекторат на ДФЗ-РА. Неспазването на стандартите, установено при проверка, се санкционира чрез редуциране на плащанията на земеделския стопанин.

1.6.Санкции

Системата за контрол и налагане на административни санкции при неспазване на предварителните условия е уредена в глава IV, чл. 83-85 от Регламент (ЕС) 2021/2116 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 година относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика и за отмяна на Регламент (ЕС) № 1306/2013. Като общо правило, намалението представлява 3% от общия размер на плащанията.

Министърът на земеделието и храните утвърждава със заповед методика за прилагане на предварителните условия, както и промените в тях, и ги публикува на интернет страницата на министерството. Методиката включва правила за определяне на административни санкции (намаления или изключване на целия размер на плащанията) при неспазване на изискванията на стандартите за добро земеделско и екологично състояние и законоустановените изисквания за управление.

1. СТАНДАРТИ ЗА ДОБРО ЗЕМЕДЕЛСКО И ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ НА ЗЕМЯТА

ДЗЕС 1

ДЗЕС 1: Поддържане на съотношението на постоянно затревените площи към земеделската площ на национално ниво и на ниво стопанство

Цел: Обща предпазна мярка срещу конверсия с цел друг вид земеделско ползване, предприета за опазване на запаса на въглерод

ДЗЕС 1. Съотношението на постоянно затревените площи спрямо общата земеделска площ, декларирана от земеделските стопани през съответната година, не трябва да намалява с повече от 5 % спрямо референтното съотношение от 13,17 %, определено през 2018 г.

Съотношението се поддържа ежегодно на национално ниво.

При спад на съотношението с повече от 5 % през съответната година, земеделските стопани на ниво стопанство, които са преобразували постоянно затревени площи и са допринесли за намалението на съотношението през съответната година спрямо предходната, се задължават да възстановят разораните през съответната година постоянно затревени площи.

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Чрез прилагането на стандарта на територията на цялата страна се очаква да се предотврати изчерпването на въглерода от почвите и надземната биомаса.

Общата земеделска площ включва: **обработваемата земя** (вкл. земята оставена като угар), **трайните насаждения** (вкл. култури за които не се прилага сеитбооборот; култури различни от ПЗП, които заемат за повече от 5 години земята и дават многократно реколта; разсадници и др.) и **постоянно затревените площи**.

В понятието постоянно затревени площи се включват площите, декларирани от стопанствата, кандидатстващи по схемата за малки земеделски стопани, както и площите декларирани от земеделските стопани, занимаващи се с биологично земеделие.

При спад на съотношението с повече от 5% през съответната година, земеделските стопани на ниво стопанство, които са преобразували постоянно затревени площи и са допринесли за намалението на съотношението през съответната година се задължават да възстановят разораните през съответната година ПЗП.

Практически за земеделския стопанин, изпълнението на този стандарт не предвижда да има изисквания към земеделските стопани и ако това съотношение за България не се промени. Ако желаете да орете например и повторно засяване на постоянни пасища, можете да го направите, без да бъдете засегнати и санкционирани по тази стандарт. Ако намалението на съотношението на национално ниво надхвърли например 4,8% на национално ниво в сравнение с базовата зона за 2018 г., може да бъдете задължени да поискате предварително разрешение, ако искате да конвертирате / преобразувате/ постоянно затревената си площ.

При намаление с над 5 % на национално ниво на гореспоменатото съотношение, земеделските стопани следва да възстановят разораните ПЗП. Датата до която земеделския стопанин следва да е възстановил преобразуваната площ не може да е по-късно от датата за подаване на единното заявление за следващата година.

Недопустимо разораване на постоянно затревени площи при по-голямо от 5% намаление на съотношението между постоянно затревените площи спрямо общата земеделска площ.

ДЗЕС 2

ДЗЕС 2: Опазване на влажните зони и торфищата

Цел: Защита на богатите на въглерод почви

ДЗЕС 2. В границите на влажните зони и торфищата, при всички видове земеделски площи се забраняват:

- всички дълбоки почвени обработки, свързани с обръщане на почвения хоризонт (дълбока оран 20-35 см или плитка оран 10-20 см), дълбоко разрохкване (60-80 см);
- пресушаването и дренирането;
- преобразуването и разораването на постоянно затревените площи;
- изгарянето на растителността;
- използването на минерални и органични азотсъдържащи торове и продукти за растителна защита.

Стандартът се прилага от 2025 г., съгласно Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони на Република България за периода 2023-2027 г.

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта.

Приложимостта на този стандарт е определена за страната ни от 01.01.2025г.

Влажна зона в планински район и равнинен терен

В България 71% от торфищата в България са в Национален или Природен парк, а 97% са в зони от Натура 2000

Чрез прилагането на ДЗЕС 2 се очаква да се осигури защита на богатите на въглерод почви в рамките на влажните зони и торфищата.

Деградацията на тези чувствителни и уязвими зони може да се предотврати чрез прилагане на мерки, които забраняват определени селскостопански практики, които унищожават тези екосистеми с особена важност за околната среда.

ДЗЕС 3

ДЗЕС 3: Забрана за изгаряне на стърнища от полски култури

Цел: Поддържане на нивото на органични вещества в почвата

ДЗЕС 3. Забранява се изгарянето на стърнищата*, освен по фитосанитарни причини, установени по съответния ред и придружени с документ от компетентен орган, указващ размера на площта, за който се прилага.

** Стърнище се наричат следжътвените остатъци от зимните и пролетните житни култури със слята повърхност (пшеница, ръж, тритикале, овес, ечемик, ориз, лимец и спелта).*

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Стандартът е задължителен за изпълнение от земеделските стопани, ако на площите в стопанството си отглеждат някоя от посочените зимни и/или пролетни житни култури със слята повърхност – пшеница, ръж, тритикале, овес, ориз, ечемик и др. Изгарянето на растителните остатъци и от пролетните култури и от пролетните култури – слънчоглед, царевица, фасул и др.

За изпълнението на стандарта, земеделските стопани не трябва да изгарят стърнищата, включително и растителните остатъци след прибирането на пролетните култури

При изгарянето на стърнищата и други растителни остатъци се:

- увеличава опасността от пожари;
- унищожават голяма част от органичното вещество в почвата;
- разрушава хумусния слой;
- унищожават част от почвените микроорганизми, под въздействието на които се разграждат органичните вещества;
- увеличават процентът на въглеродните емисии и фините прахови частици във въздуха и др.

Когато земеделските стопани заорават стърнищата и други растителни остатъци, се създават оптимални условия за:

- подобряване на почвеното плодородие, водопропускливостта, влагоемкостта на почвата и устойчивостта ѝ на ерозия;
- унищожаване на плевелната растителност;
- потискане развитието на неприятелите и причинители на болести по културите.

С подходящи машини – мулчери, сечки и др. се постига надребняване стеблата от ожънатата култура. С помощта на микроорганизмите в почвата остатъците се разграждат и обогатяват почвата с хумус. По този начин от стърнищата и другите остатъци се запазва част от полезната почвена микрофлора и фауна, които пряко участват в процесите на преобразуване на органичните вещества в хумус и са важен фактор за повишаване плодородието на почвата и устойчивостта ѝ на ерозия.

Препоръки за оползотворяване на растителните остатъци:

- за фураж на животните;
- за постеля за животните;
- за почвени субстрати при някои култури;
- за получаване на брикети/пелети за директно изгаряне като биогориво;
- за получаване на биогаз;
- за получаване на „зелена“ енергия.
- за оставяне в почвата и нейното обогатяване:

Растителните остатъци като цяло (вкл. остатъците в овощни градини/оранжерии) можете да оползотворите чрез използването им за мулчиране, производство на компост и други.

Стърнище от житни култури

Забранено изгаряне на стърнище от житни култури

ДЗЕС 4

ДЗЕС 4: Изграждане (поддържане) на буферни ивици по протежението на водни обекти

Цел: Опазване на реките от замърсяване и оттичане

ДЗЕС 4. Забранява се използването на минерални и органични торове, както и на продукти за растителна защита в буферните ивици:

- с ширина минимум 5 метра на равнинни площи (до 5,0 % или до 3°), по протежение на повърхностни водни обекти (реки, потоци, канали, езера, язовири, море), с изключение на оризовите клетки;
- с ширина минимум 10 метра на равнинни площи (до 5,0 % или до 3°) при торене с течна фракция на оборския тор;

- с ширина минимум 10 метра при торене на площи при наклонени терени (до 10,0 % или до 6°);

- с ширина минимум 50 метра при площи с остър наклон ($\geq 10,0$ % или над 6°);

Буферните ивици с ширина 5 метра по протежение на повърхностните водни обекти трябва да имат растителна покривка или остатъци от нея през цялата година, съставена от тревисти, храстовидни или дървесни видове.

Буферните ивици при оризовите клетки по протежение на напоителни и отводнителни канали са с минимална ширина - 2 метра.

Буферните ивици по протежение на повърхностните водни обекти (течения) трябва да имат растителна покривка или остатъци от нея през цялата година, съставена от тревисти, храстовидни или дървесни видове.

Водни течения са повърхностни водни тела и включващи отделни и значителни елементи от следните повърхностни води: езеро, язовир, поток, река или канал, част от поток, река или канал, /включително напоителни и отводнителни канали/, преходни води или разширение на крайбрежни води.

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Стандартът е приложим за изпълнение, когато земеделска площ от стопанството Ви (обработваема земя, трайно насаждение или постоянно затревена площ) граничи с повърхностен воден обект (реки, потоци, канали, езера, язовири, море), в това число и оризовите клетки.

Буферните ивици по протежение на повърхностните водни обекти /течения/ трябва да имат растителна покривка или остатъци от нея през цялата година, съставена от тревисти, храстовидни или дървесни видове и в която да не прилагате минерални и/или органични азотсъдържащи торове и/или да се третира с ПРЗ.

За тези на равнинни площи (до 5,0%, или до 3°) трябва да оставите буферна ивица по протежение на водния обект с ширина **минимум 5 метра**,

При равнинните площи (до 5,0%, или до 3°), ако торите с течна фракция на оборски тор, то ширината на буферната ивица трябва да бъде **минимум 10 метра**.

При площи с наклон (до 10,0%, или до 6°) ширината на буферната ивица трябва да бъде минимум 10 метра.

При площи с остър наклон (над 10,0%, или над 6°) ширината на буферната ивица трябва да бъде минимум 50 метра, поради увеличаване на риска от оттичане и просмукване на нитратите.

За отправна точка при измерване на буферната ивица служи отрезът на брега, който реката прави при пълноводие, или брега на водния обект.

При наличие на естествена или изкуствено създадена тревна или залесена ивица с дървесна или храстовидна растителност, тя се счита за част от останената буферна ивица.

Буферна ивица край река

При равнинни площи с наклон до 5% – трябва да оставите буферна ивица 5м, в която не се пръска с ПРЗ и не се тори с минерални и/или органични азотсъдържащи торове.

При площи с наклон до 5%, тоест равнинни и използвате течна фракция на оборски тор – трябва да оставите буферна ивица 10м, в която не се пръска с ПРЗ и не се тори с течна фракция на оборски тор.

Същата по размер буферна ивица – 10 метра до водния басейн следва да се остави при наклон на парцела от 5 до 10%.

Затревяването на буферната ивица се отнася за 5-те метра от водния басейн, а в останалите 5м площта може да се обработва и засява, но не може да се тори с минерални и/или органични азотсъдържащи торове и пръска с ПРЗ – общо 10м.

При площи с остър наклон, над 10% – трябва да оставите буферна ивица 50м, в която не се пръска с ПРЗ и не се тори с минерални и/или органични азотсъдържащи торове.

Затревяването на буферната ивица се отнася за 5-те метра от водния басейн, а в останалите 45 м площта може да се обработва и засява, но не може да се тори и пръска с ПРЗ – общо със затревената буферна ивица да не се тори и пръска - 50м.

Буферните ивици при оризовите клетки по протежение на напоителни и отводнителни канали са с минимална ширина – 2 метра.

1-стопански (главен) канал (река) - буферна ивица 5м; 2-участъков напоителен канал - буферна ивица 2 м; 3-отводнителен канал - буферна ивица 2м; 4-второстепенни тирове.

Буферна ивица покрай главен канал на оризище

Пояснения към ДЗЕС 4.

Задълженията по този стандарт съответстват на изискванията на Директива 91/676/ЕИО на Съвета от 12 декември 1991 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от селскостопански източници като въвежда буферните ивици и във връзка Директивата и са приложими за територията на цялата страна, но я надгражда до голяма степен, въвеждайки и забранявайки употребата освен на нитрати/ торове/ и на продукти за растителна защита.

ДЗЕС 5

ДЗЕС 5: Управление на обработката на почвата и щадящи техники на управление, намаляване на риска от деградация на почвата и ерозия, включително отчитане на степента на наклона

Цел: Минимално управление на земите съобразно специфичните местни условия с цел ограничаване на ерозията

ДЗЕС 5. За ограничаване на ерозията на земеделски парцели с наклон $\geq 10,0$ % се прилага:

- за обработваемите земи, почвообработващите операции се извършват напречно на склона;

- за трайните насаждения, обработката на почвата се извършва напречно на склона или по хоризонталите, или се извършва една от следните противоерозионни дейности: терасиране, оформяне на буферни противоерозионни ивици.

Не се извършват механизирани дейности по обработка на почвата върху наводнени или преовлажнени почви в цялото стопанство.

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Стандартът е приложим за изпълнение, когато обработваеми площи или площи с трайни насаждения (с изключение на площите, предназначени за култури под вода – оризища) **от стопанството са с наклони \geq от 10,0%.**

При тези площи почвата е подложена на механично разрушаване и отнасяне в резултат от въздействието на водата и вятъра; на лице е влошена структура и водно-въздушен режим на почвата. Този процес се определя като ерозия на почвата.

Тук е важно да поясним какво е "Физически блок", "Земеделска площ" и какво е "Земеделски парцел".

- "Физически блок" е непрекъснатата площ земя, ограничена от трайни топографски елементи.

- "Земеделска площ" включва обработваема земя, трайни насаждения и постоянно затревени площи и когато в тях се намират агролесовъдни системи.

- "Земеделски парцел" е поземлена единица с минимален размер от 0,1 ха, включваща земеделска площ, заета от една култура обработваема земя или трайни насаждения, или от постоянно затревана площ или неземеделски площи, които отговарят на критериите за допустимост за получаване на подпомагане за интервенциите, посочени в дял III от Регламент (ЕС) 2021/2115.

За да предотвратите появата на ерозионни процеси на тези площи, Ви е трябва:

1. При обработваемите земи да извършвате обработката на почвата перпендикулярно (напречно) на склона, или по хоризонталите на терена (контурна обработка) или една от следните почвени обработки – вертикални обработки без обръщане на слоя, минимални, ивични или нулеви обработки на почвата. Контурната обработка е практика на оран и/или друга механизирана дейност, включително засаждане на земеделските култури, която създават прекъсване на водата, което намалява образуването на улеи по време на обилни валежи. Това осигурява повече време на водата да проникне в дълбочина в почвата. При напречната на склона оран коловозите, направени от плуга, вървят перпендикулярно, а не успоредно на склоновете. Този метод е класически за прилагане и за предотвратяване на ерозия на почвата.

Перпендикулярна (напречна) на склона обработка на почвата

2. При трайните насаждения – лозя и овощни да извършите обработката на почвата перпендикулярно на склона (с изключение на вече създадените успоредно на склона), терасиране (при подготовка на площта за създаване на насажденията), оформяне на буферни противоерозионни ивици. Когато площите на създаденото от вас трайно насаждение е създадено по посока на наклона, то следва да сте предприели мерки за

опазване от ерозионни процеси по друг начин – направили сте затревяване или сте осигурили подходящо терасиране на терена. Всички тези дейности са в синхрон не само да спазите настоящия стандарт, но биха били от полза за земеделския стопанин при обработката на междуредовото пространство.

На територията на земеделското стопанство, механизирани дейности по обработка на почвата върху наводнени или преовлажнени почви не се извършват.

Препоръчителни мерки:

И трите разновидности на почвената ерозия (водна, ветрова и иригационна) се причиняват и ускоряват от неподходящо земеползване.

За да предотвратите появата на ерозионни процеси на почвата, Вие може да прилагате една или няколко от следните мерки:

1. Противоерозионни сеитбообращения в засегнатите участъци.

Противоерозионните сеитбообращения се характеризират със следните особености:

✓ В състава на културите, включени в сеитбообращението, се увеличава относителния дял на култури със слята повърхност (пшеница, ечемик, ръж, овес и др.) и на многогодишните треви;

✓ При възможност се проектират парцели с по-малка ширина;

✓ Осигурява се редуване на парцелите с окопни култури с парцели, засети с култури със слята повърхност;

✓ Върху площите с много висок ерозионен риск окопни култури не се включват в сеитбообращенията;

✓ С висок противоерозионен ефект са и уплътнените с предкултури сеитбообращения. Подходящи предшестваци култури са зимният грах и зимният фий като самостоятелни посеви или в смес със зимен ечемик или овес. Посевите от предшестваци култури може да се ползват и за зелено торене, като се заорат с пролетните обработки преди засяването на основната култура.

✓ Намаляване на почвените обработки или заменянето им с вертикални почвени обработки.

2. Подходящи обработки на почвата - при които на повърхността на почвата се запазват около от 30 до 100 % от растителните остатъци

(плоскорезна обработка, ивични обработки, вертикална обработка, директна сеитба, разрохване на почвата и др.).

3. Запазване и изграждане на съществуващите ползащитни пояси.

4. Опазване на съществуващите и изграждане на нови тераси и синори (при подготовка на площта за създаване на насажденията).

5. Постоянно затревяване (частично - когато затревяването е през едно или две междуредия, или пълно) или затревяване с цел „зелено торене“.

Зелено торене (сидерация) – представлява заораване на свежа растителна маса за обогатяване на почвата с органично вещество и повишаване на почвеното плодородие.

Като сидерати се предпочитат азотфиксиращи растения от сем. Бобови (Fabaceae) и култури, които имат по-къс вегетационен период и формират голямо количество растителна маса, която бързо се разлага.

Срокът на заораването на сидератите зависи от времето на засяване на следващата култура и от времето, необходимо за разлагане на органичната маса.

Препоръчително е:

- ✓ при тежки почви заораването да се извършва 4 - 5 седмици преди сеитбата на следващата култура;
- ✓ при по-леките почви – 2-3 седмици преди сеитбата;
- ✓ растенията се заорават на 20 - 25 см дълбочина.

6. Мулчиране.

При тази агротехническа мярка почвата се покрива с различни растителни остатъци (слама, стъбла от царевица, слънчоглед, тютюн, памук и др.)

✓ При нанасянето на всеки слой мулч трябва почвата, която ще се покрива, най-напред да се разрохква; покривният материал трябва да бъде раздробен преди употребата му; зеления и сочен материал може да бъде съвсем тънко напластяван и за това често се подновява; сухият материал, като слама, може да се нанася и на по-дебел слой от 2 до 10 см и непременно се овлажнява; покривният материал не бива да съдържа семена от плевели.

✓ Мулчирането предпазва почвата от разрушителното действие на дъждовните капки, намалява повърхностния воден отток и увеличава попиването на дъждовните води в почвата, предпазва я от изсушаване, способства за запазване на органичното вещество в нея и потиска развитието на плевелите.

Перпендикулярно на наклона на терена разполагане на редовете при лозово насаждение

Пълно затревяване в трайно насаждение

Пояснения към ДЗЕС 5.

У нас е възприето категоризирането на земите според пригодността им за ефективно стопанско и противоерозионно ползване да се извършва в осем класа, разпределени на три основни групи:

- първа група – подходящи за различно земеползване – I, II, и III клас;
- втора група – за ограничено ползване – IV клас;
- трета група – със силно ограничено ползване, силно ерозирани и почти неподходящи за обработка – V, VI, VII и VIII клас.

76,5% от обработваемите земи са от II, III и IV клас и за ограничаване на водната ерозия (в т.ч. и от напояване) се нуждаят задължително от агротехнически противоерозионни мероприятия и технологии (земите от I клас са почти равни и необходимост от противоерозионни мероприятия не са нужни).

Оризите клетки (полета) са изключени от изискванията на стандарта. Технологията за отглеждане на ориз изисква липса на наклон на терена (до 3%), малки парцели, най-често с размер от 1 до 10 ха и изградена инфраструктура – оризови клетки и канали. Липсата на наклон и контролираното наводняване и отводняване на терените, където се отглежда ориз, предполага нисък риск от ерозиране на площите. Противоерозионните дейности на територията на оризищата са технически ограничени.

За да се избегнат нежелани инциденти от преобръщане или съществува риск за здравето на водача на селскостопанската техника не се допуска работата на тракторите и самоходната техника:

- ✓ на терени с наклони, по-големи от указаните в ръководството им;
- ✓ на наклонени и стръмни склонове при хлъзгав терен, намалена видимост и нощно време. Агрегатът не трябва да превишава посочената работна и транспортна скорост и допустимия работен наклон.

Новите модели трактори са оборудвани със сензори за наклон, които отчитат влиянието от преместването центъра на тежестта по време на движение, при изкачване или спускане по склона, или при движение странично на склона.

На много хълмисти терени с големи наклони са разположени плитки, средно и силно ерозиран почви, където е за предпочитане обработките да са плитки и с намален брой, включително сеитба без обработка на почвата.

Тези обработки не е необходимо да се извършват перпендикулярно на наклона или по хоризонталите при сложен релеф.

ДЗЕС 6.

ДЗЕС 6: Поддържане на минимална почвена покривка през периоди и на площи, които са най-чувствителни

Цел: Защита на почвите в най-чувствителните периоди

ДЗЕС 6 а)

В земеделското стопанство с уникален идентификационен номер е задължително върху минимум 80% от цялата обработваемата площ, попадаща в съответния чувствителен период да се поддържа минимална почвена покривка.

В земеделското стопанство с уникален идентификационен номер е задължително върху минимум 80% от обработваемата площ, попадаща в съответния чувствителен период да се поддържа минимална почвена покривка.

В земеделското стопанство с уникален идентификационен номер е задължително върху минимум 80% от цялата обработваема площ, попадаща в съответния чувствителен период, да се поддържа минимална почвена покривка.

В земеделско стопанство с наклон >10, %, през периода от 01 ноември до 15 февруари, е задължително върху минимум 80% от цялата обработваема площ на стопанството, попадаща в посочения период, да се поддържа минимална почвена покривка.

При земеделски парцели с наклон до или равен на 10% е определен чувствителен период от 01 юни до 31 октомври на съответната година. Върху 80% от тях е задължително да се поддържа минимална почвена покривка.

Изискването за минимална почвена покривка през чувствителните периоди не се прилага за бенефициери, които осигуряват последваща култура в рамките на 2 седмици след премахването на растителното покритие.

За поддържането на минимална почвена покривка може да се прилагат следните практики:

- оставяне на презимуващи или фуражни култури;
- оставяне на растителните остатъци от предходната култура при вертикални обработки. Растителен остатък са включително стърнища и/или самозасети площи от предходната култура;
- засяване на покривни култури или мулчиране.

ДЗЕС 6 б)

В земеделското стопанство с уникален идентификационен номер е задължително върху минимум 50 % от общата площ на трайните насаждения (овощни видове и лозя), да се извършва укрепване на междуредията чрез затревяване или засяване на покривни култури през чувствителния период от 1 ноември до 15 февруари.

Чувствителен период: период от годината, през който почвата не е покрита с растителна покривка и съществува опасност от настъпване на деструктивни процеси (различни видове ерозия, екстремно засушаване).

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Стандартът се прилага за всички стопанства, без значение на техния размер и трябва да се изпълнява в различни периоди, в зависимост от наклона на земеделските парцели в стопанството.

За изпълнение на стандарта, когато площите в стопанството Ви са разположени само на равнинен терен, то върху минимум 80% от тях трябва да осигурите минимална почвена покривка през чувствителния период - **от 01 юни до 31 октомври.**

Когато обработваемите площи в стопанството са само с наклон над 10.0% периодът за изпълнение е от **01 ноември до 15 февруари** и е задължително **върху минимум 80%** от тях (т.е. върху площите с наклон) да се поддържа минимална почвена покривка.

Очаква се, чрез осигуряване на минимална почвена покривка да се избегне „гола“ почва в най-чувствителните периоди. Изброените практики в стандарта дават възможност за поддържане на почвена покривка и очакванията са да допринасят за подобряване на почвения потенциал, в т. ч механичния състав на почвата, съдържанието на органична материя, намаляването на просмукването на хранителни вещества.

За България е определен чувствителен период от **01 юни до 31 октомври.** Той е свързан с наличието на разнообразните почви, тяхното плодородие, различните им характеристики и уязвимост.

При повечето почвени типове липсва висока естествена устойчивост към влошаващите се климатични условия - от една страна екстремно високи и наднормени температури през юни и юли, а от друга - неравномерно разпределени и често проливни валежи.

По-честите и интензивни суши през последното десетилетие увеличават риска от ветрова ерозия и от деградация на почвата, и то на места където са съсредоточени основната част от полските култури. Без щадящи почвени обработки/ дейности които оставят почвена покривка или засята такава в посочения период трудно би могло да се води ефективна борба срещу деградацията на почвата. Обратното - наличието на „гола“ почва би предизвикало необратима промяна в системата почва – растение.

Най-сериозни въздействия се наблюдават в почвите с лек механичен състав. Уязвими са почвите с нисък капацитет на запазване на влагата в районите с ниски нива на годишни валежи. Тези тенденции се задълбочават през типичните летни месеци – август и все по-често до септември и дори октомври.

Средният наклон за всеки заявен за подпомагане парцел е индивидуално изчислен на база информация, извлечена от цифровия модел на релефа. Резултатът от това изчисление е включен към данните за съответния парцел в заявлението за подпомагане и е достъпен в профила на всеки стопанин в Системата за електронни услуги (СЕУ) в раздел „Справки“.

Примери:

1. Изпълнение на стандарта при стопанство, разположено на равнинен терен, всички парцели в стопанството са с наклон до или равни на 10%

Ако обработваемата площ на стопанството е 1000 дка и е разположена на равнинен терен, в периода от 01 юни до 31 октомври, минимум 800 дка от нея трябва да бъде заета с минимална почвена покривка. Това задължение може да се реализира посредством: Оставянето след жътва на не обработени стърнища; стърнища обработени с вертикални обработки без обръщане на слоя, площи със засетите пролетници; чрез засяване на вторична култура; чрез засяване на покривни култури; засяване на междинни култури след основната такава. Задължението е върху 800 декара да се осигури почвена покривка от гореизброените видове за срок от 1 юни до 31 октомври.

За останалите 200 дка стопанина не е нужно да се съобразява с покривка на почвата.

В летния период - от 1 юни до 31 октомври, се допуска период от две седмици в който, почвата може да се обработи съобразно нуждите ѝ за да се засее следващата култура. - През този двуседмичен период стопанина не е длъжен да се съобразява с покривка, ако гарантира сеитба след обработките и в рамките на периода.

Двуседмичен период е необходим и за стопаните които в летния период засяват есенни култури върху обработка от дълбока оран с обръщане на слоя следвана от култивиране и сеитбата. Съществува технология при която се засява рапица след дълбока оран с обръщане на слоя. Следва да се обърне внимание, че в посочения пример, ако фермера планира да засее 200 дка(20%) от стопанството си с рапица, то той няма нужда да се съобразява със споменатия период от две седмици нито с процента покривка. В този случай фермера е свободен да обработи както и когато прецени. Но ако фермера планира да засее 300 дка рапица след обработка дълбока оран, то той е длъжен за стоте декара от тях да се съобрази с двуседмичния период който трябва да спазва от обработката до сеитбата на рапицата.

Основната цел на стандарта е на преобладаващо равнинни терени да се гарантира растителна покривка върху почвата през този период с цел предпазването им от екстремно засушаване и ерозия. Растителната покривка може да включва: покривни, междинни култури, тревни смеси, стърнища, или поливни култури, т.е. всички, които с кореновата си система поддържат почвата и я предпазват от ветрова ерозия в резултат на летните засушавания. Допустимите почвообработващи техники на ерозионно чувствителни площи трябва да са, щадящи, а растителната покривка да е съобразена с физико-химичния състав на почвата и климатичните условия в което попада на стопанството.

С подходящи машини се допуска извършване на вертикални обработки, в

т.ч. **продълбочаване, мулчиране, раздробяване на остатъчните растения върху повърхността на почвата (със сечка) и засяване на последваща култура (no-til), стига да не се обръща почвения слой и се запазват растителните остатъци като покривка върху почвата.** Целта е в крайна сметка да се запази основната структура на почвата.

2. Изпълнение на стандарта при стопанство, разположено на терени с наклон

2.1. Когато в стопанството от 1000 дка, всички площи са с наклон над 10 % трябва да поддържате минимална почвена покривка върху минимум 80% от тях, но в периода от 01 ноември до 15 февруари (зимен чувствителен период).

В този зимен чувствителен период също е осигурен период от две седмици в който фермера е свободен да избере обработка според нуждите на полето и културата, за да подготви почвата за следващата култура.

Връзка с този период (от 01 ноември до 15 февруари) ако стопанина отглежда пролетни култури с конвенционални почвени обработки (дълбока оран с обръщане на слоя) и процента им изисква покривка върху обработената почва, стопанина може да приложи Еко схемата за запазване и възстановяване на почвения потенциал като засее покривни култури които да използва за покривка на почвата, както и за зелено торене.

2.2. На земеделски парцел с наклон от над 10% и при отглеждане на зеленчуци - например картофи, условието да има минималната почвена покривка в периода от 01 ноември до 15 февруари може да се изпълни, като се засеят подходящи покривни култури от: житни видове, бобови, широколистни видове от различни семейства, самостоятелно или в комбинация помежду си. За да подпомогнете избора си можете да се съобразите с приложенията и изброените видове в края на настоящото ръководство.

Водещо е да има правилен избор на покривните растителни видове, които да са съобразени с района, влажност, студоустойчивост, тип почва, заплевеляване и др. Поддържането на минимална покривка може да стане и чрез оставяне максимално дълго на наличните растителни остатъци без обработки, чрез вертикални обработки които оставят растителен остатък , чрез покриване на почвата с мулч, оставяне на самозасети видове, които осигуряват почвено покритие и изпълняват в контекста на стандарта противоерозионна и защитна роля

3. При стопанство с площи, разположени и на равнинен и на наклонен терен

Диференцират се обработваемите площи с наклони под или равни на 10% (равнинни терени) от тези с наклони над 10% (наклонени терени) . Върху 80% от площите с наклон под 10% или равни на 10% се осигурява почвена

покривка за периода 1 юни - 31 октомври, а върху 80% от площите с наклони над 10 % следва да се осигури почвена покривка съответно през зимния период 1 ноември – 15 февруари.

За яснота, ще разгледаме пример със стопанство от 1000 декара, от което 2 парцела по 100 дка са наклонени терени, а другите 8 парцела – равнинни. За да е изпълнен ДЗЕС 6 в два от парцелите с голям наклон – над 10%, следва да се установи най-малко 80% растителна покривка през зимния чувствителен период, а в другите 8 парцела – съответно през летния чувствителен период.

Важно е да се знае, че ако през летния период върху 8-те парцела има 100% покривка, вместо 80% (т.е. 800 дка са с покривка), но на наклонените парцели не се установи зимна растителна покривка, то **тогава ДЗЕС 6 няма да бъде изпълнен за обработваемите земи на цялото стопанство.**

Това е така, защото ако почвата остане гола през зимния период върху наклонените парцели, тя ще е уязвима на ветрова и водна ерозия и няма да се постигне целта на стандарта за опазване на почвите от ерозия. За да се изпълни стандартът съгласно посочения пример, върху наклонените 2 парцела от 200 дка трябва да се установят 160 дка растително покритие през зимния чувствителен период (1.11.-15.2.) и за 800-те декара равнинни площи – най-малко 640 дка растително покритие през летния период (1.06-31.10.). Растителното покритие може да бъде втора култура след прибирането на основната или междинна, покривна култура, с възможност за две седмици за подготовка на почвата и засяване, които ще важат и за двата чувствителни периода.

4. Изпълнение на стандарта при трайни насаждения

Ако отглеждате трайни насаждения е необходимо да осигурите минимална почвена покривка върху минимум 50% от площта на стопанството, като извършвате укрепване на междуредията чрез затревяване или засяване с покривни култури (през ред) само в зимния период. Няма ограничение в каква степен земеделските стопани ще надградят задължителните изисквания за опазване на земята, в т.ч. да засеят култури в междуредията за подобряване на почвения слой. В райони с висок риск от ерозия е възможно и целогодишно да се оставя растително покритие в междуредията. За да се запазят хранителните вещества за новозасадени плодни фиданки обаче, не се препоръчва плътно затревяване на междуредията.

Минимална почвена покривка може да се осигури чрез прилагане на следните практики:

- оставяне на презимуващи (всички видове култури, които се засяват през есента и чието развитие обхваща зимата, пролетта и лятото) или фуражни култури;

- оставяне на растителните остатъци от предходната култура, включително стърнища, обработени с вертикални почвени обработки без обръщане на слоя, стърнища със самозасети площи от предходната култура (самосевки);
- засяване на покривни култури (житни, бобови, смес от покривни култури, тревни смеси, кръстоцветни, и др.) или мулчиране - поставяне на органичен или неорганичен слой около растенията (окосена трева, слама, торф, дървесни стърготини, листа и др.)

Оставяне на стърнище при обработваемата земя от есенници

Оставяне на растителни остатъци при обработваемата земя от царевица

Използване на зимни житни за осигуряване на минимална почвена покривка

Използване на мулчиране

Покривна култура в трайно насаждение

Покривна култура в обработваема земя

С № 1 на снимката е показана недопустима практика за изпълнение на стандарта - оставяне на черна угар;

С № 2 и 3 са посочени примери за допустима растителна покривка.

Мулчиране

Вертикални плоскорезни обработки.

Вертикални обработки на почвата без обръщане на слоя

**Вертикална обработка със
стрип тил култиватор** ✓

**Вертикална обработка със
стърнищен култиватор** ✓

ДЗЕС 7

ДЗЕС 7: Сеитбооборот (ротация) на културите върху обработваема земя, с изключение на култури, отглеждани под вода

Цел: Опазване на почвения потенциал

На обработваема земя с площ ≥ 10 ха, земеделският стопанин осигурява ежегодно смяна на отглежданата култура (ротация) на ниво земеделски парцел върху минимум 35% от обработваемата земя в стопанството си. Отглеждането на вторична/междинна култура на съответния земеделски парцел се счита за извършена ротация. Вторична/междинна култура означава земеделска култура, с различен от основната култура вид, и засадена/засята на един и същи земеделски парцел през съответната година. Продължителността на периода за отглеждане на втората култура и нейното реколтиране зависят от изборния ѝ вид.

Вторична/междинна култура се счита за ротация, ако е засята/засадена непосредствено след прибирането на основната култура и е налична на парцела до подготовката на почвата за сеитба на следващата основна култура.

След третата година, земеделският стопанин е длъжен да гарантира, че всички земеделски парцели от обработваемата земя от стопанството са били обект на ротация по отношение на културата, отглеждана през референтната 2023 година на ниво парцел.

Горните правила не се отнасят за площи, заети с оризови клетки, многогодишни култури, треви и други тревни фуражи и земя оставена под угар.

От изискването се изключат следните случаи:

а) когато повече от 75% от обработваемата земя се използва за производството на треви или други тревни фуражи, засята е с бобови култури, оставена е под угар или съчетава тези употреби;

б) когато повече от 75% от отговарящата на условията за подпомагане земеделска площ е постоянно затревена площ, използва се за производство на треви или други тревни фуражи, или за производство на култури под вода (оризища) през значителна част от цикъла за отглеждане на културите, или съчетава тези употреби;

в) когато обработваемата земя на стопанството е с размер до 10 хектара; Земеделските стопани, сертифицирани за биологично производство в съответствие с Регламент (ЕС) 2018/848 на Европейския парламент и на Съвета от 30 май 2018 година относно биологичното производство и етикетването на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕО) № 834/2007 на Съвета, се считат за спазващи изискванията на настоящия стандарт за ДЗЕС 7.

ДЗЕС 7 ще се прилага от 2024 година, като референтна година относно ротация на културите е стопанската 2023г.

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Сеитбообращението (сеитбооборот/ротация) представлява:

- последователно отглеждане на различни култури на една и съща земя, за да се запази плодородието и производителността на почвата, респективно
- отглеждане на серия от различни по семейство или по вид култури на едно и също място през последователни стопански години
- Разходите за отглеждане на дадена култура са в пряка зависимост от избора на предшестваща култура.
- Сеитбообращението подпомага растението да усвои по-добре

хранителните вещества от почвата, защото всяка култура има различни хранителни потребности.

- Когато се прилага подходящо сеитбообращение фермерите наблюдават намаляване на инсектицидите и на патогените.
- Ротацията на различни култури подобрява структурата и характеристиките на почвата.
- Подходящото сеитбообращение благоприятства за намаляване на плевелите и на токсичните вещества в почвата и в растенията.

Сеитбообращението подобрява органичния състав на почвата и регулира извличането от растенията на хранителни вещества от почвата.

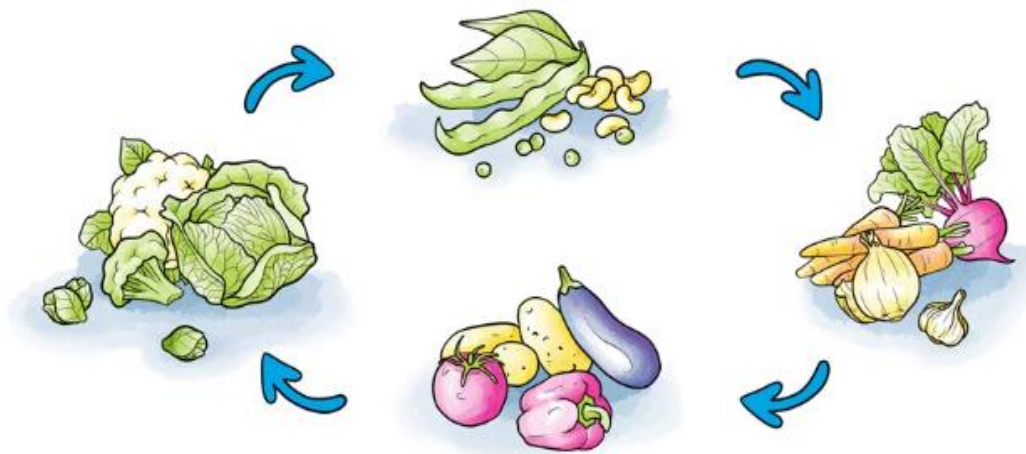
Фактори за подобряване качеството на сеитбооборота:

- Добро планиране и управление на отглежданите култури с качествен посевен/посадъчен материал;
- Включване на междинни култури, които потискат плевелите, или се използват за зелено торене (сидерация), вместо обработки с химически препарати.
- Недопускане на инвазивни растения, които интензивно извличат хранителните вещества от почвата и могат да предизвикат деградация;
- Включване на фуражни култури.

Примерна ротация на едногодишни полски култури при изпълнение на ДЗЕС 7

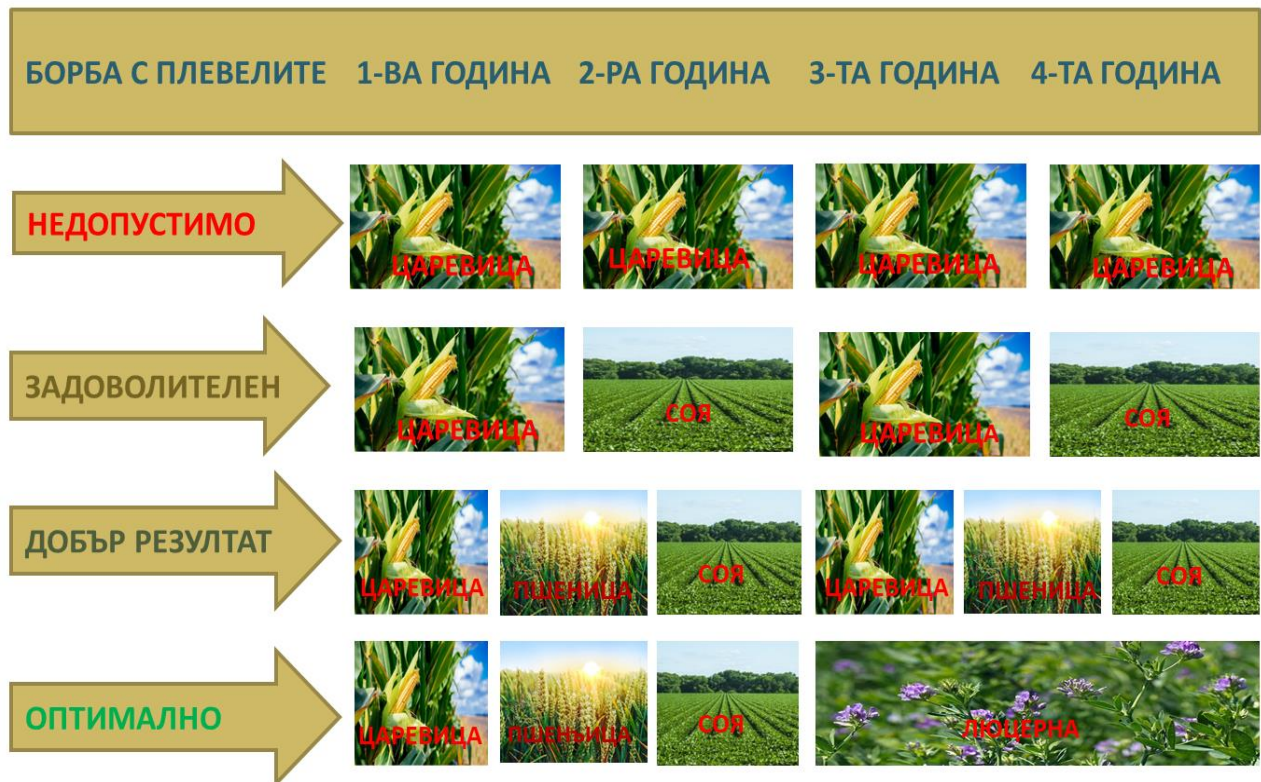

Примерна схема за сеитбооборот при зеленчукови култури

- ❖ ранни картофи + късно зеле + репички
- ❖ бакла + средно ранни домати + спанак
- ❖ зелен грах + краставици (II-ра култура) + предзимен лук за зелено

Примерна схема за борба с плевелите и спазване на изискванията на стандарта на земеделския парцел

Повечето схеми за ротация на културите обикновено се разчитат за поне три или четири години, тъй като това е броят години, необходими на повечето пренасяни от почвата вредители и болести да намалееят до икономически безвредни нива.

Важно:

➤ Минималният дял от стопанството, който се контролира по отношение на прилагането на ротация на културите е 35% на годишна база, спрямо референтната 2023 г., което означава, че през 2026 г. стопанството трябва да постигне сеитбооборот от 100% за изпълнение на изискването на стандарта.

➤ За целите на стандарта се приема, че ротацията е изпълнена когато след прибирането на основната култура е засята или засадена друга / втора / култура и която ще бъде налична на полето до подготовка на площите за следващата основна култура.

Пример: При засяване на царевица през март-април и след прибирането на зърното, площите се подготвят например за зимен грах или друга презимуваща култура до подготовка на площите за следващата пролетна култура. В конкретния случай, дори културата да е отново царевица ще се приеме, че стандарта е бил изпълнен.

Допустимо е оставяне на земя под угар в последователни години, при условие, че са спазени условията на ДЗЕС 6 през чувствителните периоди. Периодът на оставяне на земя под угар обаче не се отчита като етап от цикъла на сеитбообращението, защото съгласно разпоредбите на приложимия регламент угарта не е ротация.

За яснота и проследимост е препоръчително земеделските стопани да водят документация с историческите данни за редуването на културите в земеделските парцели на обработваемите площи в стопанството си, за да има проследимост и приемственост, когато се сменят ползвателите.

ДЗЕС 8

ДЗЕС 8: Минимален дял от обработваемата земя, предназначен за непроизводствени нужди и обекти; запазване на особеностите на ландшафта и забрана за рязане на живи плетове и дървета през размножителния период и през периода на отглеждане на птиците върху цялата земеделска площ

Цел: Поддържане на непроизводствени обекти и площи за подобряване на биологичното разнообразие в земеделското стопанство

ДЗЕС 8а)

- 1) Стопанство с обработваема земя ≥ 10 ха, трябва да задели и поддържа поне 4 % от обработваемата земя на равнище земеделско стопанство, предназначена за непроизводствени площи и обекти (особености на ландшафта), включително земя, оставена под угар.**
- 2) Когато земеделски стопанин се ангажира да отдели най-малко 7 % от обработваемата си земя за непроизводствени площи или обекти, включително земя, оставена под угар, в рамките на подобрена екосхема в съответствие с член 31, параграф 6 от Регламент (ЕС) 2021/2115, делът, с който се покрива спазването на настоящия стандарт за ДЗЕС, се ограничава до 3 %.**
- 3) Стопанство с обработваема земя ≥ 10 ха, трябва да задели и поддържа поне 7 % от обработваемата земя на равнище земеделско стопанство, ако това включва също междинни култури или азотфиксиращи култури, отглеждани без използването на продукти за растителна защита, от които 3 % са земя, оставена под угар, или непроизводствени площи и обекти (особености на ландшафта).**

За целта на този стандарт междинните култури се изчисляват с тегловен коефициент от 0,3, а азотфиксиращите култури с тегловен коефициент 1.

Непроизводствени площи са: земя, оставена под угар, буферни ивици край водни обекти, ивици по краищата на гори, тераси.

Особености на ландшафта са: отделни дървета, дървета в редица, живи плетове или обрасли с дървесна растителност ивици, синори, дървета в група.

Освобождаване: Освободени от задължението по настоящия стандарт са стопанства:

а) където повече от 75 % от обработваемата земя се използва за производство на треви или други тревни фуражи, представлява земя, оставена под угар, засята е с бобови култури или съчетава тези употреби;

б) където повече от 75 % от отговарящата на условията за подпомагане земеделска площ е постоянно затревена площ, използва се за производство на треви или други тревни фуражи или за производството на култури под вода (оризища) през значителна част от цикъла за отглеждане на културите, или съчетава тези употреби;

в) с площ на обработваемата земя до 10 хектара.

Цел: Запазване на особеностите на ландшафта

ДЗЕС 8б) Задължително е да се запазват съществуващите особености на ландшафта (отделни дървета, дървета в редица, синори, живи плетове или обрасли с дървесна растителност ивици, дървета в група) и трайните тераси.

Цел: Забрана за рязане на живи плетове и дървета през размножителния период и периода на отглеждане при птиците

ДЗЕС 8в) Задължително е да са запазват съществуващите живи плетове и дървета, които не се отрязват по време на размножителния период и периода на отглеждане при птиците (от 1 март до 31 юли).

Цел: Прилагане на мерки за избягване на инвазивни растителни видове

ДЗЕС 8г) Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите постоянно затревени площи от нежелана растителност – орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), чемерика (*Veratrum spp.*), айлант (*Ailanthus altissima*) и аморфа (*Amorpha fruticosa*).

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Идеята на този стандарт е да се подобри биологичното разнообразие в земеделското стопанство. Практически това е познат стандарт, който се прилага и до сега от земеделските стопани.

Важно е да се знае, че от този стандарт се отнася само до обработваемите земи и че най-малките стопанства – под 10 ха са освободени от задълженията за него.

Тези стопанства, които притежават на повече от 75% от площите си фуражни, азотфиксиращи култури и/или постоянно затревени, включително угари и различната комбинация между тях също са освободени от изискването на този стандарт.

На заявените угари през 2023г. стопаните ще може само за 2023г. да отглеждат различни култури свързани директно с осигуряване на продоволствената сигурност, но без царевича и соя. На тези площи ще може да се отглеждат културите **при използване на ПРЗ.**

За 2023г. остава задължително изискването за:

- Задължението за запазване на особеностите на ландшафта;
- Забраната за рязане на живи плетове и дървета през размножителния период и периода на отглеждане при птиците;
- Прилагането на мерки за избягване на инвазивни растителни видове.

За постигането на 4% непроизводствена част от обработваемата земя от стопанството можете да подходите като оставите угар и/или ако разполагате в стопанството с единични дървета, редица от дървета, тераса, редица от храсти и други елементи от ландшафта като синори, буферни ивици.

Пример:

Така например ако стопанството е с размер от 1000 ха, следва да оставяте ежегодно или 40 ха с угарна площ по избор или можете да оставите по-малко угари и да ги комбинирате с някои от приложимите за стандарта ландшафтни елементи с които разполагате в стопанството.

Ако в стопанството имате намерение и отглеждате люцерна, грах или други азотфиксиращи култури може да изпълните стандарта като заделите минимум 3% за непроизводствени участъци – угари и/или други елементи на ландшафта си, останалата част до 7% - в случая 4 % допълните с азотфиксиращи растения – за примерни култури за изпълнението на стандарта – **виж приложението в края.**

Следва да се знае, че тежестта за азотфиксиращите култури е 1, а за междинни култури, които не са от азотфиксиращите – 0,3.

С пример нещата изглеждат така:

Ако стопанството Ви е например 1 000 ха, ще трябва да отделите 30 ха за угар или непроизводствен друг елемент + 135 ха междинни, покривни или друга подобна култура.

Ако имате намерение да използвате азотфиксираща култура, то за целите на стандарта ще са Ви нужни освен тези 30 ха от угар и/или елементи на ландшафта и добавяне на грах например с площ от 40 ха.

Следва да е ясно, че не можете да изпълните изискването за непроизводствена площ само и единствено ако оставяте междинни и/или азотфиксиращи култури. При който и е вариант е задължително е да се оставят или угар и/или от другите непроизводствени особености на ландшафта.

Списък на възможните непроизводствените площи и характеристиките на ландшафта и които може да се използват за изпълнението на стандарта.

ДЗЕС 8 б) Задължително е да се запазват съществуващите особености на ландшафта (отделни дървета, дървета в редица, синори, живи плетове или обрасли с дървесна растителност ивици, дървета в група) и трайните тераси.

Синори (полски граници) с широчина между 1 и 15 м, върху които не се произвежда земеделска продукция; коефициент за преобразуване за 1 линеен метър – 6 и тегловен коефициент - 1,5.

Синорите могат да бъдат вдлъбнати, изпъкнали или наклонени части на земната повърхност, покрити с камъни, тревни, храстови или дървесни съобщества. Често следват хоризонталите (топографията на терена) и осигуряват ефективна защита от ерозия. Синорите са също важен елемент на ландшафта като местообитание на много животински и растителни видове. Те се разрушават, или поради липса на средства за поддържане от земеделските стопани, или поради превръщането им в допълнителна обработваема земя или комасация/окрупняване/ на масивите.

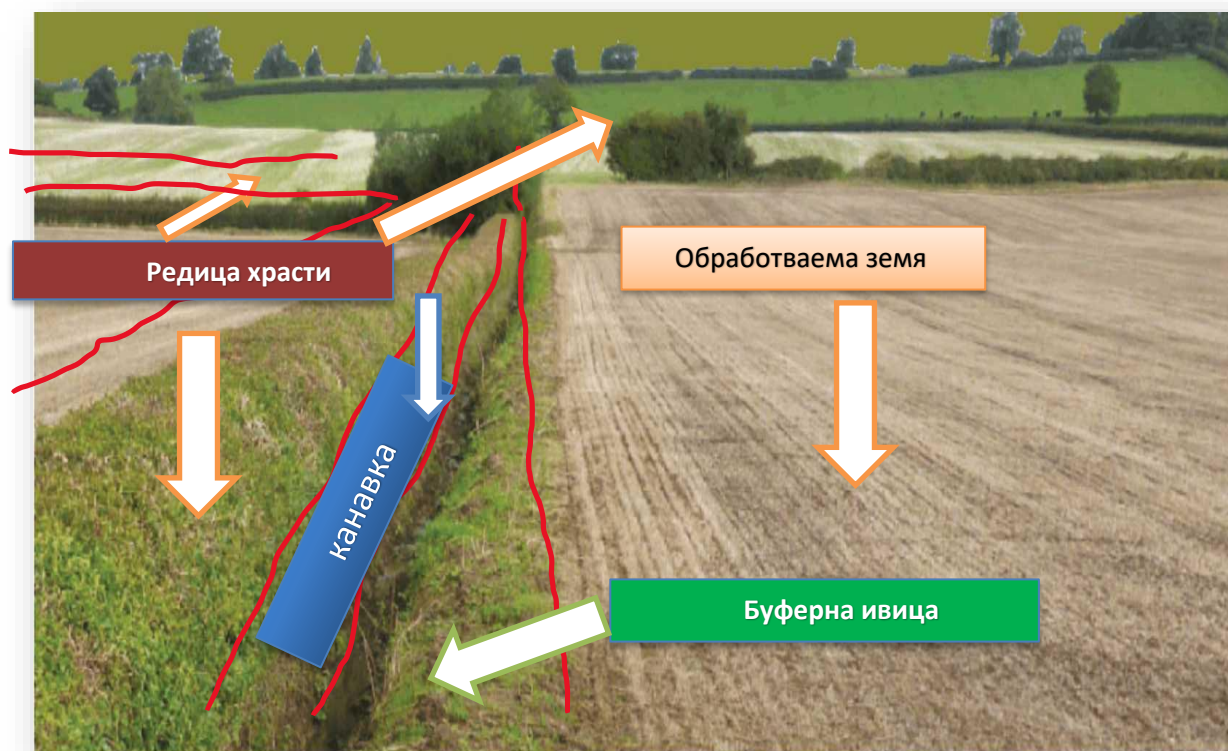
За изпълнение на стандарта не трябва да се премахват или да нарушава тяхната цялост. (напр.: чрез разораване, изсичане или изгаряне на растителността).

Опазвайки синорите в земеделското стопанство и/или земеделския парцел, ще се постигне:

- Естествено очертаване границите на Вашите парцели;
- Съхраняване на традиционния облик на селските райони;
- Подобряване и разнообразяване на ландшафта;
- Опазване на синхрона от треви, храсти и дървета, следващи хоризонталите на терена и осигуряване на ефект „защита от ерозия“;

- Запазване на местообитанието на животински и растителни видове и поддържане на биоразнообразието в тях.

Синор покрай полска култура в комбинация с редица храсти

Буферни ивици - многогодишна растителност (треви, храсти, дървета), засадени на ивици или между обработваемите земи или пасищата с цел подобряване на биологичното разнообразие и опазване на водните ресурси.

Буферни ивици - Ивици хектари, отговарящи на условията за подпомагане, по **краищата на гори** (за 1 м²) - без производство; коефициент за преобразуване - 6 и тегловен коефициент - 1,5.

- **Живи плетове** или обрасли с дървесна растителност ивици с широчина от 1 до 5 м; коефициент за преобразуване за 1 линеен метър – 6 и тегловен коефициент от 1,5.

„Жив плет“ е обрасла с храстовидна растителност ивица, понякога с редици от дървета в средата.

Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (обработваема земя или постоянно затревена площ) са налични живи плетове.

Тераси са почвозащитни формирования върху наклонени земеделски площи; коефициент за преобразуване за 1 линеен метър – 6 и тегловен коефициент - 1,5.

Терасирането е най-широко разпространеното хидротехническо мероприятие в обработваемите земи.

Стандартът е приложим за изпълнение, когато върху земеделска площ от стопанството (обработваема земя, трайно насаждение или постоянно затревена площ) са изградени трайни тераси. За изпълнение на стандарта не трябва да се разрушават или да нарушава тяхната цялост (напр. чрез разораване в определени техни участъци).

Посредством запазване и поддържане на трайните тераси, се допринася за:

- използване на терените с наклон за обработваеми земи и трайни насаждения;
- улесняване обработката на почвата;
- забавяне на развитието на ерозионните процеси;
- предотвратяване на разрушаването на хумусния хоризонт;
- задържане на валежните води и водите при напояване.

Тераса при зимни житни - Забранява се разрушаването на трайните тераси.

Земя, оставена под угар (на 1 м^2) – поддържана под угар е площта, на която през годината не се допуска производство на земеделска продукция; тегловен коефициент – 1.

Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (обработваема земя) са налични парцели земя, оставена под угар, на която не се произвежда земеделска продукция.

Отделни дървета с корона с диаметър не по-малък от 4 м; коефициент за преобразуване за 1 м^2 – 20 и тегловен коефициент - 1,5.

Единично дърво в обработваема земя

Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (обработваема земя, трайно насаждение или постоянно затревена площ) са налични отделни дървета с диаметър не по-малък от 4 м.

Дървета в постоянно затревена площ

Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (обработваема земя или постоянно затревена площ) са налични дървета редица с корона с диаметър не по-малък от 4 м и разстоянието между короните им не надхвърля 5 м.

Дървета в постоянно затревена площ

Дървета в редица с корона с диаметър не по-малък от 4 м, като разстоянието между короните не надхвърля 5 м; коефициент за преобразуване за 1 линеен метър – 6 и тегловен коефициент - 1,5.

Дървета в група (полигонен елемент), като дърветата са свързани от застъпващите се корони и полски горички, като максималната площ и в двата случая е 0,3 ха; тегловен коефициент – 1,5. Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (обработваема земя или постоянно затревена площ) са налични дървета в група, като дърветата са свързани от застъпващите се корони и полски горички, като максималната площ и в двата случая е 0,3 ха.

Дървета в група

Буферни ивици са площи с широчина от 1 до 15 м, разположени върху обработваема земя или в съседство с обработваема земя по протежението на водни течения. Върху буферните ивици не се произвежда земеделска продукция, но може да се извършва паша или коситба; коефициент за преобразуване – 6 и тегловен коефициент - 1,5.

ДЗЕС 8в) Задължително е да са запазват съществуващите живи плетове и дървета, които не се отрязват по време на размножителния период и периода на отглеждане при птиците (от 1 март до 31 юли).

„Жив плет“ е обрасла с храстовидна растителност ивица, понякога с редици от дървета в средата.

Жив плет към обработваема площ

Жив плет към постоянно затревена площ

Стандартът е приложим за изпълнение, ако в земеделска площ от стопанството (*обработваема земя, трайно насаждане или постоянно затревена площ*) са налични живи плетове и/или дървета, в които птиците могат да гнездят.

За опазване на птиците през размножителния период и периода на отглеждане на малките, който е **от 1 март до 31 юли**, не трябва да се отрязват съществуващите живи плетове и/или дървета, освен в случай на издадено разрешително от компетентен орган.

ДЗЕС 8 г) Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите постоянно затревени площи от нежелана растителност – орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), чемерика (*Veratrum spp.*), айлант (*Ailanthus altissima*) и аморфа (*Amorpha fruticosa*).

Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите постоянни пасища, мери и ливади от **нежелана растителност** – орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), чемерика (*Veratrum spp.*), айлант (*Ailanthus altissima*) и аморфа (*Amorpha fruticosa*)

Стандартът е приложим за изпълнение и за всички постоянно затревени площи от стопанството.

За запазване и поддържане на съществуващите постоянно затревени площ от навлизане на нежелана растителност – орлова папрат, чемерика, айлант и аморфа следва да се води периодична борба (премахване) на тази растителност, тъй като това са изключително агресивни и инвазивни видове, които причиняват от леки до тежки натравяния или предизвикват смърт при животните.

Защо са опасни тези видове?

Голяма част от естествените ливади и пасища дават ниски добиви трева и сено с понижена хранителна стойност поради специфичния ботанически състав на тревостоя. В някои от тях се срещат и опасни за животните растения. Значителна част, особено от високопланинските ливади и пасища, са обрасли с орлова папрат, чемерика, ливадна паламида, кисели треви и други растения, които ги правят практически неизползваеми като фуражни площи.

Лошият ботанически състав на ливадите и пасищата се дължи главно на неправилното им използване и недостатъчните грижи: не навременна коситба (много ранна или късна), слаба или прекомерно силна паша, недостиг на хранителни вещества в почвата, преовлажняване и др. Отстраняването на тези причини в много случаи има решаващо значение за подобряване състоянието на ниско продуктивните ливади и пасища. Особено висок ефект дава правилното торене. Използването на подходящи торове и торови норми, от една страна потиска развитието на редица плевели, от друга, благоприятства и ускорява растежа на полезни треви и дава възможност коситбата (пашата) да се извърши преди осеменяването на голяма част от плевелите.: *Приложение 2 в допълнителна информация.*

Орловата папрат (*Pteridium aquilinum*) е отровно за животните растение. Същите, да не се хранят със сенаж или сено, съдържащи над 2% орлова папрат. Райони, заети с папрат в ливадите и пасищата трябва да се унищожават чрез минимум двукратно окосяване през годината или като се прилагат подходящи хербициди.

Чемериката (*Veratrum spp.*) е многогодишно растение, което се среща по влажни ливади в планинския и предпланинския пояс. Различните видове чемерика причиняват отравяния при животните. Унищожаването на чемериката по пасищата и ливадите става чрез косене, като за целта за период от три последователни години, се коси през пролетта, когато надземната част на растението израсне на височина 20-30 см.

Айлант (*Ailanthus altissima*) – е един силно инвазивен вид, който има способност бързо да превзема територии с нарушения на природната среда. Той налага силен натиск над другите видове, отделяйки алелопатични вещества (химически активни вещества, които възпрепятстват развитието на конкурентни видове). Борбата с този вид се извежда много трудно, предимно по

механичен път.

Храстовидната аморфа (*Amarpha fruticosa*) – е силно разклонен храст с тънки изправени стъбла, висок 3-6 м. Листата са сложни, текоперести, състоящи се от 11 до 25 елипсовидни петурки. Цветовете са дребни, ароматни, червено-виолетови, със златистожълти тичинки, събрани в изправени връхни гроздовидни съцветия. Цъфти от юни до август. Плодът е дребен, дъговидно извит едносеменен боб, наподобяващ формата на сърп.

ДЗЕС 9

ДЗЕС 9: Забрана за преобразуване или разораване на постоянно затревени площи, определени като екологично чувствителни в зоните НАТУРА 2000

Цел: Защита на видовете и местообитанията

ДЗЕС 9. Забрана за преобразуване или разораване на постоянно затревени площи, определени като екологично чувствителни в зони от обхвата на "Натура 2000".

Приложимост и препоръки за изпълнение на стандарта

Изискване: за постигане на целта на този стандарт, земеделските стопани следва да се придържат към посочените забрани:

Екологично чувствителни постоянно затревени площи са всички постоянно затревени площи, намиращи се в защитени зони по чл. 3, ал. 1, т. 1 от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР).

Списъкът на тези защитени зони е обнародван в "Държавен вестник" по реда на чл. 10, ал. 4 от ЗБР. Постоянно затревените площи в зони по НАТУРА 2000 са включени в рамките на слой „Екологично чувствителни ПЗП”. Те не

трябва да бъдат разоравани или преобразувани - *Приложение 3 в допълнителна информация.*

Когато даден земеделски стопанин е преобразувал или разорал постоянно затревена площ, за която важи задължението по

настоящия стандарт, то земеделския стопанин има задължението за обратно преобразуване на площта в постоянно затревена площ с оглед възстановяване на статуса на екологично чувствителна зона. Датата до която земеделския стопанин следва да е възстановил преобразуваната площ не може да е по-късно от датата за подаване на единното заявление за следващата година.

ПРИЛОЖЕНИЯ И ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ:

Дефиниции:

- "Физически блок" е непрекъснатата площ земя, ограничена от трайни топографски елементи.

- "Земеделска площ" включва обработваема земя, трайни насаждения и постоянно затревени площи и когато в тях се намират агролесовъдни системи.

- "Земеделски парцел" е поземлена единица с минимален размер от 0,1 ха, включваща земеделска площ, заета от една култура обработваема земя или трайни насаждения, или от постоянно затревена площ или неземеделски площи, които отговарят на критериите за допустимост за получаване на подпомагане за интервенциите, посочени в дял III от Регламент (ЕС) 2021/2115.

Приложение 1: Основни изисквания, класификация и примерни видове от Междинни култури

Междинни култури са смеси от нежитни култури и житни култури (съгласно приложената таблица), които се отглеждат между две основни култури след прибиране на предшестващата основна култура и преди сеитбата на следващата основна култура.

Използването на междинни култури в земеделието постига редица цели за предотвратяване на водна и ветрова ерозия, особено в периоди, когато има завишени условия за това. С подобряването на влагозадържането на почвата междинните култури спомагат за задържането на органичното вещество в повърхностните слоеве на почвата, играе роля за потискане на развитието на нежелана плевелна растителност, увеличават естественото плодородие на почвата. Засяването става след основната култура, а изискванията към междинните култури е свързано с факта, че те трябва да изпълняват своите задачи, и да имат следните характеристики:

- да са бързорастящи и да образуват голям обем органична маса;
- бърз растеж и покриване на почвената повърхност – така се потиска и развитието на плевелна растителност;

- да имат нежна листна маса, която бързо се мулчира, за да улесни сеитбата на основната култура след нея;
- нежната листна маса се минерализира бързо и подава хранителни елементи още на първата основна култура;
- в смеските е препоръчително да има и незимуващи видове, които образуват буйна листна маса, която след попарване през зимата позволява безпроблемно размесване с почвените обработки напролет;
- да образуват коренова система с голяма маса и обем;
- смеските е добре да имат компоненти с различни по вид и дълбочина коренови системи, така се получава едно многопластово структуриране на почвата.

Основно междинните култури се делят на следните **категории**:

- според срока на ползване – *летни и зимни* междинни култури, като зимните често се наричат и предшествващи култури.
- според вегетацията – *зимуващи и незимуващи* видове
- според ботаническия вид – *бобови, житни, кръстоцветни* и други.
- Към житните са включени: ръж, тритикале, ечемик, пшеница, овес, лимец, просо, сорго и др.
- Към нежитните култури са включени: грах, фий, леща, фасул, нахут, бакла, лупина, бурчак, соя, бял синап, репко, елда, фацелия и фуражна ряпа.

Таблица 1 Списък на видове и възможни смеси на междинни култури:

Група Житни култури	Група Не-житни култури
Ръж	Грах
Тритикале	Фий
Ечемик	Звездан
Пшеница	Еспарзета
Овес	Леща
Лимец	Фасул
Просо	Нахут
Сорго	Бакла
Метла	Лупина
	Бурчак

Група Житни култури	Група Не-житни култури
	Соя
	Синап
	Репко
	Фуражна ряпа
	Рапица

Азотфиксиращи култури – те „улавят“ азота от въздуха и го предават в почвата.

Списък на азотфиксиращи култури

1. Люцерна (алфалфа) – *Medicago sativa*

Арабска люцерна - *Medicago arabica* (L.) Huds. Едногодишно растение.

Сърповидна люцерна - *Medicago falcata* L. Многогодишно растение.

Хмелна люцерна - *Medicago lupulina* L. Едногодишно, двугодишно или многогодишно.

Ивичеста люцерна; Ивичест сминдух - *Medicago medicaginoides* (Retz.) E.Small. Едногодишно.

Дребноплодна люцерна - *Medicago minima* (L.) Bartal. Едногодишно растение.

Монпелийска люцерна - *Medicago monspeliaca* (L.) Trautv. Едногодишно растение.

Полска люцерна - *Medicago orbicularis* (L.) Bartal. Едногодишно растение.

Твърда люцерна - *Medicago rigidula* (L.) All. Едногодишно растение.

Изменчива люцерна - *Medicago polymorpha* L. Едногодишно растение.

Синя люцерна - *Medicago sativa* L. Многогодишно растение.

2. Боб (обикновен фасул, полски фасул, неувивен фасул, нисък фасул, пешак) – *Phaseolus spp.*

3. Боб (ансержов боб, вигна) – *Vigna spp.*

4. Нахут – *Cicer spp.*

5. Детелина – *Trifolium spp.*

Александрийска детелина - *Trifolium alexandrinum* L. Едногодишно растение.

Плевелна детелина - *Trifolium arvense* L. Едногодишно туфесто растение.

Златиста детелина - *Trifolium aureum* Pollich Едногодишно растение.

Кафява детелина - *Trifolium badium* Schreb. Многогодишно растение.

Полска детелина - *Trifolium campestre* Schreb. Двугодишно растение.

Херлерова детелина - *Trifolium cherleri* L. Едногодишно растение.

Бодлива детелина - *Trifolium echinatum* M.Bieb. Едногодишно растение.

Крехка детелина - *Trifolium fragiferum* M.Bieb. Едногодишно растение.

Жлезиста детелина - *Trifolium glanduliferum* Boiss. Едногодишно растение
 Синя детелина - *Trifolium grandiflorum* Schreb. Едногодишно растение.
 Влакнеста детелина - *Trifolium hirtum* All. Едногодишно растение.
 Хибридна детелина - *Trifolium hybridum* L. Многогодишно растение.
 Инкарнатна детелина - *Trifolium incarnatum* L. Едногодишно и двугодишно растение.
 Междинна детелина - *Trifolium medium* L. Многогодишно растение.
 Мишелова детелина - *Trifolium michelianum* Savi. Едногодишно растение.
 Дребноцветна детелина - *Trifolium micranthum* Viv. Едногодишно растение.
 Планинска детелина - *Trifolium montanum* L. Многогодишно растение.
 Чернееща детелина - *Trifolium nigrescens* Viv. Едногодишно растение.
 Бледа детелина - *Trifolium pallidum* Waldst. & Kit. Едногодишно растение.
 Панонска детелина - *Trifolium pannonicum* Jacq. Многогодишно растение.
 Жълта детелина - *Trifolium patens* Schreb. Едногодишно растение.
 Червена детелина; Ливадна детелина - *Trifolium pratense* L. Многогодишно растение.
 Бяла детелина - *Trifolium repens* L. Многогодишно растение.
 Персийска детелина; Обърната детелина - *Trifolium resupinatum* L. Едногодишно.
 Тъмнолистна детелина - *Trifolium retusum* L. Едногодишно растение.
 Себастианова детелина - *Trifolium sebastianii* Savi Едногодишно растение.
 Кестенява детелина - *Trifolium spadiceum* L. Едногодишно до двугодишно растение.
 Жилеста детелина - *Trifolium striatum* L. Едногодишно растение.
 Подземна детелина - *Trifolium subterraneum* L. Едногодишно растение.
 Веленовскиева детелина - *Trifolium velenovskyi* Vand. Двугодишно растение.
 Четинеста детелина - *Trifolium vesiculosum* Savi. Едногодишно растение.
6. Леца – *Lens culinaris*
7. Лупина – *Lupinus spp.*
8. Грах – Посевен грах, фуражен грах - *Pisum sativum* L. (*Pisum arvense* L.) Едногодишно.
9. Род Фий; Глушина - *Vicia DC*
 Касубска глушина - *Vicia cassubuca* Scop. Многогодишно растение.
 Птича глушина; Птичи фий. - *Vicia cracca* L. Многогодишно коренищно растение.
 Далматинска глушина - *Vicia dalmatica* A.Kern. Многогодишно растение.
 Бурчак - *Vicia ervilia* (L.) Willd. Многогодишно растение.
 Бакла - *Vicia faba* L. Многогодишно растение.
 Едроцветна глушина - *Vicia grandiflora* Scop. Едногодишно или двугодишно растение.
 Влакнеста глушина - *Vicia hirsuta* Scop. Едногодишно растение.
 Хибридна глушина - *Vicia hybrida* L. Едногодишно растение.
 Трицветна глушина - *Vicia melanops* L. Едногодишно растение.

Бобовидна глушина - *Vicia narbonensis* L. Едногодишно или двугодишно растение.

Панонска глушина; Панонски фий - *Vicia pannonica* Crantz. Едногодишно растение.

Пролетен фий - *Vicia sativa* L. Едногодишно растение.

Назъбенолистна глушина - *Vicia serratifolia* Jacq. Едногодишно растение.

Италианска глушина - *Vicia sparsiflora* Ten. Едногодишно растение.

Теснолистен фий - *Vicia tenuifolia* Scop. Многогодишно коренищно растение .

Четирисеменна глушина - *Vicia tetrasperma* (L.) Schreb. Едногодишно растение.

Пясъчен фий; Вълнеста глушина - *Vicia villosa* L. Едногодишно растение.

10. Еспарзета – *Onobrychis* spp.

Едрозъба еспарзета - *Onobrychis aequidentata* D'Urv. Едногодишно растение.

Пясъчна еспарзета - *Onobrychis arenaria* (Kit.) DC. Многогодишно растение.

Шлемовидна еспарзета - *Onobrychis caput-galli* (Kit.) DC. Едногодишно растение.

Дългостъблена еспарзета - *Onobrychis gracilis* Bess. Многогодишно растение.

Фиева еспарзета - *Onobrychis viciifolia* Scop. Многогодишно растение.

11. Звездан – *Lotus corniculatus* L

Обикновен звездан - *Lotus corniculatus* L. Многогодишна добре облистена тухеста трева.

Южен звездан - *Lotus ornithopodioides* L. Едногодишно растение.

Блатен звездан - *Lotus pedunculatus* Cav. Многогодишно растение.

12. Соя – *Glycine max*

13. Фъстъци – *Arachis hypogaea*.